

מקורות לשיעורו של הרב ערן טמיר

כיצד להתגונן באמת מפני עין הרע ?

ע"פ הספר עין אי"ה על אגדות הש"ס למרן הרב קוק על סוגיה במסכת ברכות דף נה ע"ב
האי מאן דעייל למתא ודחיל מעינא בישא - מי שנכנס לעיר ומפחד מעין הרע

פ.ס.

פתח אידך ואמר, האי מאן דסליק למתא ודחיל מעינא בישא לינקט זקפא דידיא דימיניא בידא דשמאליה, וזקפא דידיא דשמאליה בידא דימיניא, ולימא הכי אנא פלוני בר פלניא מרעא דיוסף קא אתינא דלא שלטא ביה עינא בישא דכתיב בן פורת יוסף בן פורת עלי עין, ואמר רב א"ת עלי עין אלא עולי עין. וריב"ח אמר וידגו לרב בקרב הארץ, מה דגים שבים מים מכטיף אותם ואין העין שולטת בהם, אף זרעו של יוסף אין עין רעה שולטת בהם. ע"י מה שהנפשות פועלות זו על זו יש מקום לעין הרעה שתפעול לרעה, אמנם לא תפעל כ"א על ידי חלישות הנפש המתפעלת. ותוכן החלישות בא ע"י מה שלא תמצא את הכרת ערך עצמה כראוי, ולא יהיו מרכז לפעולותיה כ"א מבט חיצוני של העין. ונפש חלושה כזאת שההשפעה החיצונה פועלת עליה להיות מרכזת את דרכה בחיים, תקבל על נקלה רושם מההשפעה החיצונה לרעה ג"כ. והנה באשר בכלל יתחלקו פעולות האדם, למעשיות גופניות הבאות מצד הכרח ותועלת התבצרות מצבו החומרי, ומעשיות שכליות הבאות להקנותו הדרכים המושכלים. והנה כל זמן שלא ישכיל האדם בדבר הקשר החזק שצריך לקשר את שני חלקי כללי פעולותיו, ואיך שמגמתו השכלית תהיה נשלמת רק אם יראה שתהי' כולה מתאמת בהיותה יוצאת מכחה אל הפועל להכתיר ולהשלים את הכח המעשי. והכח המעשי כשיהי' משובכל כל צרכו ישים מקום להשלים ביותר את כל הקנינים השכליים. אז ימצא האדם את מטרתו בחיים ישר בעולמו הפנימי, ונפשו תדבק ביראת יוצרה ואהבתו, שהוא חופש חדרי בטן ע"י נר אלהים נשמת אדמי. אז תהי' הנפש רוממה הרבה יותר, מאותה המדרגה הפחותה של תלית מרכז חייה רק על פי המבט של עולם החיצוני והשפעה של זולתו, שמה באים רוב הקלקולים הנהוגים בחיים המורגלים, גם יהי' כל כבוד נפשו פנימה. ומתוך שימצא את האושר האמיתי ומנוחת נפשו בעולמו הפנימי, לא יהי' משועבד להשפעה החיצונה של הבריות הסובבות אותו, לשום את מבטיהן מרכז לחייו ודרכיו, ועם זה יהי' מתעלה משליטה הרעה החיצונית, הפועלת בפועל על אלה הנפשות הנמוכות והחלושות. פעולת יד הימין מכוונת נגד הפעולות השכליות, ופעולות היד השמאלית אל המעשים החומריים, האמצעי להוציא אל הפועל את פעולות הידים. אם אמנם האצבעות בכלל המה כלי המעשה, "מעשה אצבעותיך", אמנם הגורם הראשי להוציא אל הפועל הגמור את כלל פעולות האצבעות היא אצבע האגודל המשמשת ומסייעת לכולם. ובאשר יסוד התורה הוא שהפעולות לעולם פועלות על הדיעות ע"פ ערך של הפעולות עצמן, אע"פ שאין הפועל יודע איכותם הפרטיות, אבל כח הפעולה הוא גדול עד מאד ופועל על כל אחד כפי הכנתו וכשרונו, ובלא תועלת לא תצא כל פעולה מכוונת אל חכמה ושלימות כשתעשה, לבד התועלת הגדול שיש להתנחלות הפעולה להנחיל ג"כ את הדיעות הכרוכות עמה והסתעפותיהן בין המוכשרים לזה שבעם בכללו. הנה כדעייל למתא, עיר כפי המובן שהוא רוצה בטבע לקנות לו חברה וריעות המועלת לכל עניניו הגשמיים והרוחניים. אז האדם ראוי ביותר להשפעה של שיעבוד העולם החיצוני, שיעשה מרכז עניניו רק הסכמת הזולת ומציאות החן בעיני זולתו בערכו החיצוני לבדו. וזאת היא עבודת פנימית וחלישות נפשית ומצב נמוך מאד, מה שמכשרת את האדם לידי כל מצב מושחת ועושה להיות נפעל בעצמו מכל עין רעה, בשכל במדות ובמעשים, ובזה ג"כ בתוך עמקי הנפש בין השכלית בין החיונית, ע"פ סוד השפעת הנפשות אלה על אלה, שכל שהנפש יותר חלושה, יותר נבובה בערכה הפנימי, היא יותר עלולה לאלה ההשפעות. ע"כ צריך שיכין עצמו בעושר פנימי, להשלים את הכרתו הפנימית על כל אופק החיים שלו, באופן שלא יהי' צריך להשלים מצד הכרח מנהגי זולתו, שאז כבר הוא משתעבד להשפעתם במדה יתירה. מובן הדבר שאין הדרכה זו חולקת על ערך השלום ושיווי הדיעות וההתרחקות ממחלוקת, ושינוי הנהגות המקום שהוא בו, שהם ראשי אשיות החברה האנושית והלאומית, כ"א שתהיינה כל אלה תוצאות הכרתו הפנימית, שכך הוא ראוי לפי היושר והצדק, ע"פ דרכה של תורה ומצותיה, שיתנשא לקיימה באהבה גמורה וחפץ עליון וקדוש, השוכן עמק בנפש פנימה. וההשלמה זו של ההשקפה תבא בהראותו לנפשו את קשר החיים המעשיים והשכליים, איך הם-קשורים וחי בהם, וכאשר יעמול לזה, ושראוי להכיר שהכח הפנימי המוציא אל הפועל את המעשים השכליים, יהי' בגלל ההשלמה המעשית ביחש הגופניו. כי הקנינים השכליים כשישאר בלתי מכוונים למעשה יאבדו תכליתם, ואז מבלי משים ימצא להם מקום אותה התכלית המדומה המוצאת קן בנפשות החלושות ליחש המרכז אל צד השפעת הבריות החיצוניות עליו, שהוא מאבד כל טוב פנימי ועושק כל כח הגון מכשרונו ומוסר ויראת ד' טהורה, עושה את האדם לחנף ויהי' בגאווה חיצונית ועבודת של שפלות פנימית. וכן הכח המוציא אל הפועל את המעשים הגופניים צריכים למצא להם מרכז עולמו השכלי הפנימי. אז למשל כאשר יעסוק בתורה יהי' למען ידע את המעשה אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, וכאשר יעמול לצבור הון יהי' למען תעודת הטוב והצדק, לכלכל נפשו ונפשות ביתו בכבוד מבלי שיהי' למשא על אחרים, ולמצא ידו לו להרבות צדקה וחסד ביד נדיבה. אמנם בהנתק קשר פעולות השכל מעסקי המעשה, ותכלית המעשי אל הפועל ממגמת השכל, אז ימצא לו ציור חלוש וכזוב לעשות את תורתו לעטרה של ציצת נובל לכבוד המדומה של השפעת זולתו עליו, והמעשים יהיו ג"כ משועבדים למגמות כאלה שמה מקור לכל חלישות נפשית, ושיעבוד של שילת שליטת עצמו על נפשו באמת, המכשרת את הנפש לכח השפעה של עין רעה מרפיונה וכשולן כחה הפנימי. ע"כ לקוט זקפא דידיא דימיני, שמוציא אל הפועל פעולותיו המתחיסות על מטרות השכל, בידא דשמאלא, להראות יחש השכליות כולם אל צד המעשי שבאדם, ובזה ימצא סקירה כללית למגמת השכל בעולמו הפנימי. וזקפא דידיא רשמאלא, הכח המוציא אל הפועל עסקי המעשים הגופניים כידא דימינא, להשלים לפי תכונת השכל ותביעותיו. וכשיהי' אדם שלם שהשכל וכל סעיפיו ופעולות הבאות מכחו ומכח תולדותיו והמעשים על כל עניניהם וסעפותיהם יהיו נארגים בארג אחד ע"פ הכרה פנימית, תתחזק נפשו בשלימה פנימית ולא תוכל יד השפעה זולתו לגעת בו לרעה. והנה כח החוזק הנפשי הפנימי מצינו באמת ביוסף באופן מאד נעלה בנסיונו, עלם יפה תואר עבד, שתהי' נפשו חזקה כ"כ עד שהצדק הפנימי של הקריאה: "ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלהים", יהי' חזק כ"כ מבלי תת

כח לפעולה של השפעת אדונתו, הוא כח נעלה פנימי מאד, עד שזכה באמת עי"ז להנחיל ג"כ לבניו את אותה ההכנה של החוזק הפנימי מבלי שאת פנים אל העולם החיצוני במקום שהוא עומד לשתן על העולם הפנימי. ע"כ הוא שטנו של עשף, "בית יוסף להבה ובית עשו לקש" שעשו אינו מוציא את חובת מרכז עולמו כ"א ע"פ ההשפעה החיצונה לבדה. כי במה תוכל החרב להיות למרכז החיים, אם לא שכבוד המדומה של גבורים שופכי דם יגדיל עקב על היושר והצדק הפנימי. הוא אדום וארצו אדומה, אין לך צבע הפועל ככה בחיצוניותו לגרות את עצבי הראות כצבע האדום, אבל פורע פרעות בסדרי העין פנימה. ובאשר יחש כלל ישראל גדול הוא אל יוסף, ובפרט שע"י עירוב המשפחות א"א כלל כמעט שיהי אדם מישראל שלא נתערב בו מאומה מגזע יוסף. ובה נתרבו להיות "בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו" היינו יופי עם גבורה, מתאים לגבורה, לא יופי המחליש את הגבורה הפנימית האמיתית. ע"כ נקראו כל ישראל בשם יוסף, כמו שהעיר ג"כ המהרש"א [כאן]. ובאמת מפני ההשפעה הגדולה של הכשרון המיוחד של השליטה הפנימית שהוחבזה יוסף ויצא אל הפועל ע"י נסיונו, שמאז נקראהו בשם צדיק כדברי הזוהרי. אמנם אין די שהכח של השליטה הפנימית יהי רק בערך מושכל אצל האדם כ"א צריך לו ג"כ שיהי מורגש ומוטבע. ובאשר חינוך ההרגשה והטבעיות של קנינים גמורים התלויים ברב פעולות מני ילדות תלויים בחינוך האם. ע"כ באמרו אנא פלוני מזרעיה דיוסף קא אתינא, יאמר בר פלניתא ע"ש אמו. וגדולה היא פעולת האמירה עם המעשה המתיחש להוראות הנשגבות והקדושות הללו, להפעיל על האדם כח של חוזק פנימי מוסרי וטבעי, וממילא ינצל מעין רעה מכל הצדדים, בהיות נפשו מתרוממת לשאיפות גדולות וברורות אצלו, מתיחדות בכל חלקי חייו המפוזרות לכלל גדול ושלם. ע"כ יהי עולי עין, יותר רוממים מאפשרות שליטת העין וכל השפעה חיצונית נפרזה לרעה. וביותר ביאור וצד כללי, לבד ההתרוממות, גם החפצים הנמוכים יש להם התבצרות בטוחה, מפני היות מרכז חייו עולמו הפנימי וממנה ישלח קוים אל עולמו החיצוני, מצד ההכרה הברורה של חובתו הגדולה והצודקת. אבל כרגים הללו שכים שמים מכטיין עליהם כן עין הרע [לא] שולטת בהם בזרעו של יוסף הבאים בכחו ויורשים השפעת קדושתו, המתעוררת בכל אחד מישראל מצד כללותו ויחוסו ליוסף, שמורה על גדולת ההשפעה שהשפיעה עליהם מדתו של יוסף הצדיק, להכיר את הגבורה הפנימית הבאה באמת ע"י נסיון כביר, שמכנים את האדם בכלל גבורי כח עושי דברו. כדאמרינן בקדושין כגון רבי צדוק וחביריו, אותם הקדושים הנוחלים מדתו של יוסף הצדיק, שמכירים הוד הגבורה הפנימית, והם עי"ז גבורים בעבודת יוצרם, עושים דברים לשם פעלם ומדברים בהם לשמו.

www.machonmeir.org.il

www.koltuv.org